

ביאורים

לקראת סיומה של הבריאה נברא האדם. על האדם הוטל התפקיד הגדול - לקדם את העולם, לפעול בו ולרומם אותו אל עבר המטרה שאותה הציב לו הבורא. כדי שהאדם יוכל להצליח במילוי המשימה הגדולה הזאת, צריך לחלק את העבודה בין אנשים רבים מאוד ולהטיל על כל אחד תפקיד שונה מחברו. מסיבה זו צריך שיהיו בעולם בני אדם רבים שכל אחד בנוי באופן שונה מחברו - עם נטיות שונות, עם כוחות גוף ונפש שונים וכדומה.

אדם הראשון 'יציר כפיו' של הבורא, הוא הגרעין של כל בריאת 'בני האדם' שאחר כך. מכוח אותו גרעין עתידי להיוולד במהלך הדורות מיליארדים רבים של בני אדם שכולם נצרכים לעבודה הגדולה שבעולם, וכולם בסופו של דבר מאוחדים ושותפים בה. לכן הקב"ה הראה לאדם הראשון מה שיקרה לדורות הבאים אחריו, ולכן לצדיקים הפועלים בעולם, יש שייכות לאיבר מסוים של אדם הראשון והם יונקים ממנו, שהרי כל אחד מהם אמור לפעול באופן אחר, כדי לגלות את הקדושה בעולם בבחינה אחרת - יש כאלה שתפקידם חשוב ובולט, כמו שבאיברי האדם יש איברים בעלי חשיבות גדולה, ויש אחרים שתפקידם פחות חשוב ופחות מרכזי. אלא שעם כל זה חשוב תמיד לזכור שכולם יחד מצטרפים למהלך הכללי המאוחד, והכרחי שכל אחד יפעל את פעולתו המיוחדת לו. לכן הגמרא שאותה הביא המהר"ל מוכיחה שלא ייתכן שלולי חטאי ישראל לא הייתה שייכת לידה בעולם, שהרי כל האנושיות וכל היצירה האנושית שבכל הדורות היו כבר ערוכים ומתוכננים מראש.

על פי דבריו, מסביר המהר"ל את דברי הקב"ה לאיוב. איוב שסבל רבות בעולם הזה אמר שהוא רוצה, כביכול, לערוך על כך משפט עם הקב"ה. הקב"ה ענה לו שאין אפשרות לערוך משפט כזה, כיוון שאיוב אינו יודע מאיזה מקום בראשו של אדם הראשון הוא נברא, כלומר רק מי שיועד מהו תפקידו בעולם, הוא זה שיכול לדון האם מה שקורה איתו הוא חלק מהסדר המוכן לו או לא.

הרחבות

• גולם - מצב מצומצם

אדם הראשון מטל גלם. מהי משמעות ה'גולם' המוזכר במדרש זה? הרמ"ק מסביר ש'גולם' הוא מצב שבו אצורים בצורה תמציתית כל הכוחות השונים ללא התפשטות, כמו בגולם של פרפר. בדומה לכך, נשמת אדם הראשון כללה את נשמות כל הברואים בתוכה, לפני שהתפשטו ונקשרו בגופות הגשמיים [פרדס רימונים שער ח, כב].

מדוע אנו נענשים על מה שלא עשינו?

אמר ליה הקדוש ברוך הוא: אמר לי איפה שלף? איוב טען לפני הקב"ה שכיוון שהוא לא חטא, הסבל שהגיע לו אינו צודק, ולכן הוא קרא את הקב"ה למשפט: "מי יתן ידעתי ואמציאהו, אערקה לפניו משפטי". על כך ענה לו הקב"ה - "אמור לי איפה שלך". מה משמעות תשובה זו? ה'אלשיך' מסביר שיש להסתכל על אדם הראשון כשורש של עץ ממנו יוצאים ענפים רבים. כאשר יש בשורש מחלה, הדבר משפיע גם על כל הענפים היונקים ממנו. כך גם לגבי אדם הראשון - כאשר הוא חטא וקיבל את עונשו הדבר השפיע גם על כל זרעו היוצא ממנו. כך אמר הקב"ה לאיוב - כיוון שאתה מזרעו של אדם הראשון הינך חלק ממנו, ולכן אתה מושפע מחטאו ומהעונשים שספג בגללם [פירוש על קהלת ט, ב].

שאלות לדין

לכל אדם יש כוח מיוחד שנובע ממקום מסוים באדם הראשון. כיצד אנו יכולים לדעת איזה כוח מיוחד קיים בנו?

אילו דברים אנו לומדים מכך שכל האנושות יצאה מאדם אחד?

וימקשה: והא כתיב זה ספר תולדות אדם, מלמד שהרצה וכו'. ובאור זה, כי אדם הראשון היה התחלה, ובכח התחלה הוא הכלל², לפי שהוא התחלה לכל. ומפני כך, הרצה הקדוש ברוך הוא לאדם דוקא הכלל, מפני שהוא התחלה אל הכלל. ודבר זה באר במדרש (שמו"ר מ, א) בפרוש ראה קראתי בשם בצלאל (שמות לא, א): מה שהיה כבר נקרא שמו³. אמר הקדוש ברוך הוא: מי שהתקנתני שיעשה המשכן, כבר קראתי שמו. ונדע אשר הוא אדם, עד אשר אדם הראשון מטל גלם⁴. ראה לו הקדוש ברוך הוא כל צדיק וצדיק שעתיד לעמוד ממנו. יש שהוא תלוי בראשו של אדם, יש שהוא תלוי בשער, ויש שהוא תלוי במצחו, ויש בחטמו, ויש בעיניו, ויש בפיו, ויש באזנו, ויש במלתיו (הוא מקום הנזם⁵). ותדע לך, בשעה שהיה איוב בא להתנפח עם הקדוש ברוך הוא, ואומר (איוב כג, ג-ד): מי יתן ידעתי ואמציאהו, אערכה לפניו משפט. הקדוש ברוך הוא משיבו: אתה בא להתנפח עמי? איפה היית ביסדי ארץ. אמר רבי שמעון בן לקיש: אמר רבי שמעון בן לקיש: אמר ליה הקדוש ברוך הוא: אמר לי איפה שלף? ואתה מתנפח עמי הוי' איפה היית.

ופרוש דבר זה, אדם הראשון שהיה התחלה ובכחו הכלל. וידוע, כי אדם הראשון יצא ממנו כל המין מבני אדם. ומפני כך, כלל המין שייצא מן אדם הראשון דומה אליו לגמרי. כי התולדה ראוי שיהיה דומה למוליד, עד פי כל המין נחשב כמו אדם אחד. ודבר זה ידוע, כי כלל מין האדם נחשב כמו אדם אחד. וכמו שנמצאו אברים חשובים באדם, כך נמצא במין האדם בני אדם חשובים. ולפיכך אמר, כי יש תלוי בשער ויש בחטמו. כי לפי ענין האברים אשר היה לאדם הראשון, היו הפרנסים. כי כמו שיש אברים מסוימים נכרים באדם, כך הם אנשים מסוימים בבני אדם. וכל אחד יש לו חשיבות מיוחדת. וכך היו הפרנסים שעמדו לישראל, לכל אחד היה חשיבות בפני עצמו. שהיו הפרנסים מחלקים לפי חשיבות האברים. וזה שאמר הקדוש ברוך הוא לאיוב, שגייד מה מקומו, באיזה מקום היה אצל אדם הראשון.

על ההנחה שלאחר מתן תורה לא היו מולידים, מקשה הגמרא, והרי נאמר זה ספר תולדות אדם, מלמד שהראהו הקב"ה דור דור ודורשיו. ביאור דברי חכמים, אדם הראשון הוא התחלה לכל העולם, ומפני שהוא התחלה כלל האנושות, הוא גונז בתוכו את כלל האנושות, ולכן הוא נחשב ככל האנושות. לכן דווקא לו הראה הקב"ה את כל הדורות מפני שהוא ראשיתם של כל הדורות. דבר זה בארו חכמים במדרש על הפסוק: ראה קראתי בשם בצלאל. נאמר בספר קהלת: מה שהיה כבר נקרא שמו ונדע אשר הוא אדם. אמר הקב"ה: מי שהכניתי שיעשה המשכן, כבר קראתי שמו. ונדע אשר הוא אדם, בשעה שהיה אדם מוטל גולם הראה לו הקב"ה כל צדיק וצדיק שעתיד לעמוד ממנו. יש צדיק שהוא מראשו של אדם, יש שהוא תלוי בשער, יש התלוי במצחו, ויש בחוטמו, יש בעיניו ויש בפיו, יש באזנו ויש באלוה הוא מקום הנזם. ותדע בשעה שבא איוב להתנפח עם הקב"ה ואמר: מי יתן ידעתי ואמציאהו אערכה לפני משפט. הקב"ה משיב לו אתה בא להתנפח איתי, איפה היית ביסדי ארץ. אמר רבי שמעון בן לקיש: אמר לו הקב"ה, איוב, אמר לי איפה העיקר שלך, באיזה מקום היית תלוי: בראשו או במצחו או באיזה אבר שלו, האם יודע אתה באיזה מקום היתה איפתך, ואתה מתנפח איתי! זוהי כוונת הכתוב איפה היית.

פירוש המדרש, אדם הראשון הוא תחילת האנושות ובו כלולים הכל. וידוע כי כל מין האדם יצא מאדם הראשון, ומפני זה כלל המין האנושי דומה לאדם הראשון, כי יש דמיון בין המוליד לבין התולדה. ולכן כלל המין האנושי נחשב כאדם אחד, ודבר זה ידוע. אולם כמו שבאדם ישנם אברים חשובים, כך יש גם בני אדם שהם חשובים. לכן אמר שיש התלויים בשער ויש התלויים בחטמו. כי לפי חשיבות האברים שהיו לאדם הראשון, בהתאם לכך הם פרנסי הדורות. וכמו שישנם אברים נכרים באדם, ולכל אחד החשיבות שלו, כך היא גם חשיבותם של המנהיגים שעמדו לישראל, לכל אחד חשיבות מיוחדת לו, כי המנהיגים מחולקים בחשיבותם לפי חשיבות האברים. וזוהי הכוונה בדברי הקב"ה לאיוב, שיגיד מהו מקומו, באיזה אבר הוא מאברי אדם הראשון.

אדם הראשון
תחילה לכל
האנושות וכולל
את כולה

